

פרוטוקול הועדה הציבורית לבחינת מדיניות הענישה והטיפול בעבריינים

ישיבה מס' 1 - 6/2/12:

נוכחים:

דליה דורנר, שופטת בית המשפט העליון (בדימוס), יו"ר הועדה.
ד"ר אורן גזל-אייל, אוניברסיטת חיפה
ודים גודון, רכז המשרד לביטחון הפנים, אגף התקציבים, משרד האוצר
עו"ד יהושע למברגר, משנה לפרקליט המדינה, משרד המשפטים
ד"ר חגית לרנאו, סגנית הסנגוריה הציבורית הארצית.
עו"ד רחל גוטליב, לשעבר המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (פלילי)
עו"ד רביד דקל, ראש תחום עונשין, מחלקת ייעוץ וחקיקה (פלילי), משרד המשפטים.
פרופ' אפרת שהם, המכללה האקדמית אשקלון, יושבת ראש האגודה הישראלית לקרימינולוגיה
ד"ר באדי חסיסי, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית
פרופ' מרדכי קרמניצר, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית
גונדר עופרה קלינגר, ראש אגף האסיר, שירות בתי הסוהר

נעדרים:

תת-ניצב ורדה שחם, סגן ראש אגף החקירות, ממשלת ישראל.
יוגין קנדל, ראש המועצה הלאומית לכלכלה.
רחל שרביט, סמנכ"ל משרד הרווחה.

היו"ר דורנר:

אורן יכין רשימה של מי צריך להיות כאן ומי שאיננו.
נציגי המשטרה, משרד הרווחה, המומחה לכספים מטעם משרד רה"מ אינם נמצאים כאן.
ביקשתי מכל אחד שיביא את ציפיותיו, לאן בערך הוא רוצה להגיע. כל העניין של בני בגין שיזם את העניין ויושב בועדת השרים לחקיקה בממשלה נתן דעתו לפופוליזם, כל פעם שקורה משהו מייד יש הצעת חוק שיש להחמיר בעונש. הדבר נראה לו בלתי סביר ועלה בדעתו, כדי שהדברים לא יישארו כדיבורים בעלמא, ליזום ועדה זו.
חלק מכם לטעמי הייתי שומעת כעדים בוועדה אך כולנו כבר בפנים.
ממשרד האוצר לא קיבלתי מה הוא רוצה, אתה כנראה צריך לשמור עלינו שלא נבזבז כסף או להיפך, כדי לדאוג שיהיה לנו כסף למה שאנחנו נעשה.

ודים גודון:

אשמח לומר כמה מילים.

היו"ר דורנר:

אנחנו כולנו נאמר כמה מילים, אני רק אומר דברי פתיחה ואני כבר באה לשמוע אתכם.
זו ישיבה מקדימה, אנו רוצים לדעת מה עושים, אח"כ אנחנו נשב בצורה מצומצמת יותר ונראה לפי בקשתכם את מי צריך לשמוע, נשמע ונתחיל לגבש דעה.
הערה מקדמית: נראה לי שרביד מציינת את זה, יש מספר חוקים בתחום הענישה שהתקבלו לאחרונה, לא ניגע בהם. לשמחתי עניין ההבניה לא נגמר בעונשי מוצא כפי שהוצע. כשופטת, אילו זה היה מתקבל אזי למרות שיש עונשי מוצא, בהכירי את הלחץ של השופט הממוצע, יהיה לכם ברור ש-99% זה היה עונשי מוצא ואז היינו ממלאים את בתי הסוהר וטוב שהדברים נותרו בשיקול דעת. עם זאת פה הועדה נכנסת, אנו צריכים להציע מדיניות. רביד אומרת שיש חוקים ושיקול דעת של התביעה וביהמ"ש זה לא ענייננו, אנו בעיקר נכנס להצעות חקיקה כדי שנמנע פופוליזם, בסופו של יום נציע כלים נוספים לענישה, ונבדוק מה התועלת בכלא מבחינה מעשית.
בסופו של יום נציע כלים נוספים לענישה כאלה ואחרים, ונבדוק מה התועלת בכלא, לא כמטרות ענישה תיאורטיות אלא מעשית. הציבור נוהג לחשוב שאם אירעה תאונה ברשלנות יש להכניס את הנהג לכלא מייד ל-20 שנה אך ייתכן שהוא כלל לא אשם. אני לא מזלזלת בשיקולי גמול, אנו חייבים לתת בענישה ביטוי לחומרת המעשה אחרת זה לא צודק.
אחרי שכל זה נאמר, נשאלת השאלה האם מדיניות ענישה נבונה משיגה את המטרה שהינה בסופו של דבר להפחית את הפשע. אם יש ארגוני פשע ישנם חיילים שלא נולדו פושעים אלא הצטרפו למעגל זה. מניסיוני, שכונות מסוימות, כל הצעירים שם פונים לכנופיה מסוימת. מה אנו יכולים לעשות, מהם הכלים, אולי נזמין מחקרים לבדיקת העניין.

בין היתר, אני מקווה שיהיו בארץ בתי משפט קהילתיים. פגשתי את דניאלה בייניש העוסקת בזה וביקשה עזרה כספית ממשרד האוצר, מהגויינט כדי לעודד זאת. היא אומרת בארה"ב יש 3,000 כאלה. בסיכום, המדיניות המשפטית שאני מקווה שנוכל לגבש ולהמליץ עליה, צריכה להיות מעשית, כך שיהיה ניתן תוך זמן סביר לטפל בו. השיקום בבתי משפט קהילתיים לא מתחיל אחרי ששולחים לכלא אלא מרגע שהאדם נתפס ונלקח לביהמ"ש. אלה דברי פתיחה ואשמח לשמוע הצעות פרקטיות, אם אתם מעוניינים לשמוע מישהו.

[בשלב זה נכנסה עופרה קלינגר, ראש אגף האסיר בשב"ס].

ודים גודון:

ראשית אני אגיד מבחינתי רקע לכניסה לוועדה, אנו רואים זו כהזדמנות להיות חברים כי ניתן לשנות דברים לטובה, אם כי מבחינת האוצר יש כאן איום על התקציב, לכן היו שיקולים לכאן ולכאן לגבי הכניסה לוועדה. בהחלטת הממשלה, להבנתי, מדובר בטיפול, ענישה ושיקום. הוועדה צריכה לתת את הדעת לכך לשם מניעת עבריינות, תוך ניצול מיטבי של הוצאה ציבורית. לדעתי נכון לקחת את כל המשאבים המושקעים היום לטובת שיקום, ענישה וטיפול, לראות כמה משאבים מושקעים, אנו לא יודעים זאת, זה כסף שנמצא בשב"ס, ולראות כמה כסף מושקע בטיפול, בענישה ובשיקום - על סוגיו השונים (עבריינים, נוער וכו'). מבחינה פרקטית, על מנת לדעת כמה כסף מושקע, אפשר לקחת חברה מלווה שתבדוק את העניין, אפשר לעשות בדיקה. מבחינה תקציבית אנו יודעים כמה כסף מושקע בשב"ס לנושא זה או אחר ושב"ס יידע כמה תקציב מושקע, אך יש גם משאבים המושקעים גם בקהילה בהמשך.

היו"ר דורנר:

יש גם רשות שמטפלת בשיקום אסיר אך זה כסף קטן.

ודים גודון:

משרד האוצר לא יודע איפה להשקיע את השקל השולי. אנו לא יודעים את הדברים האלה אולי שב"ס יודע. לדעתי יש לדעת ראשית האם המשאבים מושקעים בצורה מיטבית ואח"כ אם רוצים להשקיע שקל שולי יש לפחות לדעת איפה השקל השולי תורם יותר. אפשר לבדוק שטחית בספר התקציב, בצורה יותר מעמיקה בשב"ס, הוועדה תחליט איך לבדוק. נושאים ספציפיים שאנו רוצים לעסוק בהם: רמת הפגיעה מול רמת הענישה, שרביד כן העלתה זאת. יש מחקרים רבים לפיהם ככל שרמת הפגיעה עולה, רמת הענישה גבוהה יותר ואז אנשים נעשים יותר עבריינים ויש מעגל קסם שלא ניתן לצאת ממנו.

היו"ר דורנר:

כל קרימינולוג ממוצע יגיד לך שהחמרת העונש לא גורמת להרתעה אלא אכיפה, אך עדיין מבחינה ציבורית צריך לקבוע ענישה ולא רק טיפול.

ודים גודון:

נכון.
נושא שני שרצינו לדון בו: רואים שבשנים האחרונות בתי כלא מסווגים ברמת ביטחון גבוהה, בינונית ויותר נמוכה. כלא שאמור להיות מיועד לצווארון לבן.

עופרה קלינגר:

אין שום כלא שמיועד לצווארון לבן.
אם אנו עוסקים בכליאה כעונש אולטימטיבי, אז מה מטרות הוועדה?

ודים גודון:

אמשיך לגבי בית סוהר מופרט, מושקעים בזה משאבים רבים. בסופו של יום יש מסגרת משאבים סופית ואז ברור שכשאמצעים מושקעים בביטחון אז אמצעים פחותים מושקעים בדברים אחרים.
דבר נוסף הוא עניין השיקום שבטח יעלה כאן, יש מספר שיקומים בכלא, אני לא יודע אם נבדק אם הוא יעיל או לא, מה יותר טוב ומה פחות.

דברים נוספים, יש ועדה וחקיקה בעניין איזוק אלקטרוני, לקחת אזיק אלקטרוני כמאסר חלופי ולא כפי שקיים היום.

היו"ר דורנר:

לא כדאי להיכנס לזה בישיבה ראשונה.

יהושע למברגר:

אני חושב שהכוונה מבחינת הועדה מצד אחד להעצים את ארסנל הכלים שהחברה מתייחסת לעבריינין, גם בהיבט הטיפולי מחד, ומאידך גם סנקציות. הכוונה שלי היא ראייה כוללת - אם רוצים לטפל בעבריינין, יש לראות את כל ההיבטים באופן הוליסטי ולכן חשבתי על בימ"ש קהילתי. לפני כשבועיים נפגש איתנו מנהל ג'וינט שהיה אצל דניאלה בייניש. הוא מנסה לקדם בארץ את העניין.

היו"ר דורנר:

אנחנו נבקש מדניאלה בייניש שתגיע לוועדה.

יהושע למברגר:

בימ"ש קהילתי מוקם במסגרת הנהלת בימ"ש, מקימים בימ"ש בתוך שכונה ננית, והשופט חי את הקהילה, מכיר את האנשים. הדבר דומה לבימ"ש לסמים. יש לו גם סמכות ענישה, יש לו סמכות של שופט, אך הלך הרוח הוא יותר טיפולי, מגוון.

היו"ר דורנר:

בא לביהמ"ש בחור בתחילת דרכו. שופט שלום בדי"כ מתלבט מה ניתן לו, שולח למבחן, הוא חוזר חזרה לשכונה וחוזר חלילה. השופט הקהילתי לעומת זאת בודק למה הוא חוזר, לאן הוא חוזר, מה הוא עושה עם חייו, כלומר השיקום מתחיל מייד ולא בסוף הדבר כשזה כבר אבוד. נדבר על כך, זו אחת האפשרויות.

חגית לרנאו:

ראשית, אני בשנה האחרונה כותבת ספר שהינו רלוונטי לנושאים כאן, העוסק במבוא לקרימינולוגיה, בקשר בין תיאוריות המסבירות עבריינות לבין פתרונות חברתיים שיש, עם הסתכלות גם על מה שקיים בארץ ובעולם. אשמח לדבר על כך.

שנית, אנו בסנגוריה חשבנו שיש לחלק את הדיון לשני חלקים: אחד הוא קבלת מידע, אני מכירה ספרות בעולם העוסקת בהשפעות הענישה, והיחס בין אכיפה לענישה וטיפול בכלא ומחוץ לו, אני מכירה מעט נתונים שקיימים בארץ, אפשר או ללמוד מהעולם ולהשליך על הארץ או לקבל עוד נתונים על ישראל.

היו"ר דורנר:

מה יש לך לגבי העולם שחסר לך בישראל, אנחנו נזמין מחקר, זו אחת האפשרויות.

חגית לרנאו:

אחד הויכוחים הגדולים בספרות הוא עד כמה מבחינת יחס עלות-תועלת, שליחת אדם לכלא יכולה להועיל או להזיק בהמשך הפעילות העבריינות, לדעתי רוב המחקר גורס שהכלא גורם להעמקת הפשיעה ולא ליציאה ממעגל הפשיעה, זה לא אומר שאין לשלוח אנשים לכלא, יש גם כאלה שאינם ברי טיפול. היום יש מחקרים שמנתחים מחקרים רבים אחרים אך הדברים פחות מתייחסים לארץ. לדעתנו יש להתייחס גם לאוכלוסיות מסוימות, נשים, קטינים, נאשמים שסובלים מלקות נפשית משמעותית שנשלחים לכלא ולא ברור שזה מקומם, נפגעי סמים שביהמ"ש לענייני סמים בת"א מהווה אולי התפתחות בעניינים אך מדובר בהיקף קטן, כ- 20 או 40 מטופלים בשנה.

עוד תופעה שכדאי להסתכל עליה היא שיש נטייה לשלוח לתקופות מאסר קצרות, של פחות משנה - שנתיים, בדי"כ לא עבירות חמורות. לדעתנו יש לבחון אם זה הגיוני בכלל לשלוח את אותו אדם לכלא, מה זה עושה למסלול חייו וסוגיות אחרות של רווח ותועלת. אין מספיק נתונים על כך, אולי יש מידע בשב"ס. החלק השני הוא שעל סמך מידע זה יש לחפש רעיונות חברתיים מעבר לכך, כלים נוספים כגון בימ"ש קהילתיים, צדק מאחה, ביהמ"ש לסמים. יש הרבה פתרונות שמתחילים להתגלגל כיום. אולי יש לחשוב על משהו שלוקח הכול ונותן לו מסגרת ציבורית מבוססת.

היו"ר דורנר:

ביהמ"ש שוקל כל מיני שיקולים אך גם נענה לתיאום. אם יש בתי משפט קהילתיים, סמים אך מדיניות ענישה רלוונטית קודם כל לקהילה ולכן לא ניתן לצמצם זאת רק לחקיקה.

רחל גוטליב:

לדעתי אולי אי אפשר לצמצם רק לחקיקה.

היו"ר דורנר:

אנו נעשה גם וגם וגם, רק שיהיה פרקטי.

רחל גוטליב:

לי נראה שישנה הרבה מבוכה בכל שלבי החקיקה, לגבי איזשהו מתווה של מדרג ענישה. המאסרים נקבעים באופן שרירותי, חוק העונשין היום מבחינת סוגי הענישה אקראיים.

היו"ר דורנר:

נכון, וגם כל פעם מוסיפים משהו.

רחל גוטליב:

נכון, כמו שהתיקון לעניין הבניית שיקול הדעת בענישה קבע עקרונות, אני חושבת שיש להציע עקרונות בחקיקה שיכוונו את חקיקת העונשין.

היו"ר דורנר:

עשו תיקון לחלק הכללי לחוק העונשין, אני מבינה שהייתה כוונה להמשיך בכך. כל החלק של פירוט העבירות אינו הגיוני, מטפלים בזה. יש מקטע אך יש עוד מקטעים.

רחל גוטליב:

כמו בעבירות המתה ויסודות העבירה, זהו עניין שדרש דיונים רבים, כל סוג עבירות טעון ליבון, אך לא זה תפקיד הועדה. אלא יש לקחת את העבירות כפי שהן ולנסות לקבוע מדרג ענישה רציונאלי שידרוש חקיקה.

דורנר:

אסור לנו להתרחב ללא סוף, לא ייצא מזה כלום. מה שאפשר לעשות בצורה מרוכזת עם איזושהי מדיניות ענישה עם כמה תיקוני חקיקה, כך נראה לי. אני חוששת שנתרחב ונוציא חוברת עבה ולא ייצא מזה כלום.

רחל גוטליב:

לפני כמה שנים היה עניין דומה לעניין עבירות תעבורה ונקבע מדרג של עבירות וענישה ובהתאם יש רף קבוע. ואז כשמבקשים להעלות את רמת קנס בעבירות שוחד, לא היה נוח, לא היה לנו טיעון עקרוני למה דווקא בעבירת שוחד הקנס צריך לעלות. יש גם להרחיב את אפשרויות הענישה וקביעת אמצעי ענישה נוספים, בשים לב למטרות שנקבעו בתחילת הדרך. לדעתי נושא שנדון ע"י ועדה אחרת לא נדון בה גם אנחנו, כמו הסדרי טיעון וצדק מאחה, אלה נושאים מטופלים.

יהושע למברגר:

יש ועדה שניסחה מסמך שאני תומך בו, להכיר את מה שנכנס. צדק מאחה לא ממש נדון.

אורן גזל:

עניין הסדרי הטיעון לא הסתיים, היום היה דיון בכנסת בעניין.

רחל גוטליב:

שני הדברים האלה נראים לי מרכזיים, קביעת עקרונות למדרג ענישה בחקיקה ואמצעי ענישה אחרים. אולי נחליט שגם בקביעת חקיקה פלילית, בקביעת דרכי ענישה יש ללכת ע"פ אותם עקרונות אך זה לא מובן מאלי.

חגית לרנאו:

השאלה אם את לא מציעה כאן איזושהו תעריפון.

רחל גוטליב:

ההתנגדות לעונשי מוצא הייתה בשל התערבות בשיקול דעת. יש הבדל בין הבניית שיקול הדעת ללא עונשי מוצא לבין קביעת עונשי מקסימום שקיימת כיום בחוק. זו המשמעות הפרקטית.

אורן גזל:

טרם ירדו מעונשי המוצא, ההחלטה פוצלה, איני יודע מה זה אומר.

היו"ר דורנר:

לי נראה שלא נוכל לעסוק בזה, זה סיפור אחר לגמרי וועדה אחרת לגמרי. כל עוד החוק גמיש, ראיתי את הרשימה שכתב אורן, וראיתי בעני רוחי את השופט בבימ"ש שלום לא מאמין. זה לא יהיה, אותו דבר המדרג. אולי אם אתאמץ אקבע מדרג, השופט יעשה התאמות, אם יש לי מסגרת רחבה ואני קובעת מדיניות סבירה וכלים סבירים והיא מקובלת על הפרקליטות והשב"ס אז אפשר לנצל את הכלים בצורה מיטבית, אני חוששת להתחיל עם חקיקה.

רחל גוטליב:

כך כתוב בהחלטה על הקמת הועדה, בסעיף 2.

היו"ר דורנר:

זו לא תורה מסיני. כתבו- כתבו, אני לא מסתכלת על זה. להיכנס לחקיקה וליצור מדרג - נצטרך לשבת שנים רבות. נחשוב על זה.

אורן גזל:

לטעמי, הכוונה של השר בגין הייתה דומה... זו לא הכוונה, להכניס מדרג, אני גם חושב.

רביד דקל:

כמי שמלווה את החלטת הממשלה לפני השולחן העגול בועדת השרים לדמוקרטיה.

היו"ר דורנר:

אנו יכולים לקבוע עקרונות כלליים אבל מדרג חוקי זה בעיה. אפשר למצוא פשרה.

רביד דקל:

אני לא חושבת שזו הייתה הכוונה. ההסתכלות הייתה מה מכביד על ההוצאה הציבורית, אפשר להכביד על ההוצאה הציבורית כדי לחסוך בסופו של דבר.

בועדת השרים לחקיקה, השר בגין הוטרד מההצפה הדרמטית של הצעות חוק שקובעות עבירות רבות שלא ראוי לקבוע כעבירות, כי אין ערכים מוגנים שראוי לקבוע בגין עבירה. נכון שקובעים עונש מוחמר בעבירה ספציפית אז זה משליך על דברים אחרים, זה כמו צונאמי. דברים אלה הם בקצה אחד של הסקאלה. בקצה השני הוא אופן הטיפול, יש להעשיר את כלי הטיפול כמו במקומות אחרים בעולם.

הכוונה הייתה לא מדרג ענישה אלא קביעת מדיניות, איך קובעים עבירה, איך קובעים הלימה בין העונש לעבירה. דברים מסוג זה אינם נחלת הפוליטיקאים. אם הייתה אמירה של מדיניות לפיה יש לקחת בחשבון כשמגיעה בפניכם הצי"ח, יש לבחון אם זה אכן נכון וראוי.

בהקשר של קביעת עונשי מוצא, נכון שבועדה פיצלנו את עונשי המוצא מהצה"ח הממשלתית של תיקון 113, אחד השיקולים לפיצול היה ההכרה שאנו עם האצבע על הדופק. למשל באנגליה, קבעו תיקון חקיקה כך שכשקובעים עונשי מוצא יש לשקול בקביעת עונשי מוצא את ההשפעות האפשריות של השינוי בעונשי מוצא או קביעתם, על התפוסה של בתי הכלא שזו הסתכלות כלכלית. אמרנו שעד שלא נכניס שיקולים רלוונטיים נוספים בקביעת עונשי מוצא, אנו לא נקדם זאת כדי לא לעשות משהו שהוא מזיק ומרוקן את הכיס.

אפרת שוהם:

אני חושבת שחשוב שנשמע נציג של מי שעוסק בשיקום, לא יודעת אם הגיע נציג משרד הרווחה, לדעתי להזמין נציג של הרשות לשיקום האסיר כי אם רוצים לעסוק בענישה ושיקום ולא ברור לי מה ההבדל בין טיפול לפני לשיקום אח"כ. חשוב לשמוע את מה שהם עושים, כמה זה גם עולה. זה מביא אותי לדבר המרכזי לדעתי והוא כרוך בתקציבים, איזושהו מחקר אמפירי מלווה, אנו יכולים לקרוא מחקרים רבים שנעשים בעולם, ישנם ניתוחי- על והיום רואים מה עובד ומה לא. בארץ אנו לא יכולים לעשות זאת, להראות מה עובר ומה לא, מה עובד יותר ומה פחות. אנו מוצאים כמעט הכול בשב"ס אך לא יודעים מה עובד ומה לא. לדעתי עשו נכון בשב"ס שהוציאו החוצה למחקר את תכניות השיקום חינוך וטיפול וכוונתנו לבחון גם עניין של עלות - תועלת, האם אנו מרוויחים או מפסידים בראייה כללית. מה שצריך לצאת מהוועדה זה הקצאת תקציב ומחויבות ללוות בשוטף או בהצעות חוק חדשות או אמצעים חדשים כמו איזוק אלקטרוני או ביי"ד סמים, ביי"ד קהילתי, שנראה אם הם משיגים את המטרות שלשם נועדו. אני אשמח לדון בהסדרי טיעון. יש כאן סתירה מובנית, אנו רוצים לדבר על מטרות ענישה אך אין טעם אם רוב התיקים מסתיימים בהסדרי טיעון שלא קשורים למטרות הענישה.

אורן גזל:

75% מהתיקים+ 20% בהודאות בלי הסדר, 4% בהכרעה לאחר שמיעת ראיות.

אפרת שוהם:

עדיין זה מעקר במידה רבה את הדיון לעניין מטרות ענישה. אני מקבלת את ההערה שמטרות הענישה יכולות להשפיע על שיקול על הדעת של מי שמקבל את זה.

היו"ר דורנר:

וגם ביהמ"ש בוחן את זה.

אפרת שוהם:

נכון. אולי אורן יוכל לומר כמה מהסדרי הטיעון האלה ביהמ"ש מקבל.

אורן גזל:

את כולם. ב- 8 שנים מאז הלכת פלוני היו כ- 32 ערעורים מהמחוזי לעליון על דחיית הסדר טיעון. יש להניח שבכל מקרה של דחייה העניין מגיע לערעור, 2/3 מהערעורים הללו התקבלו, כך שלפי סטטיסטיקה גסה, לפחות במחוזי בערך תיק אחד בשנה נדחה וזה גם עבר ערעור ונשאר על כנו. זו גם הנחיית ביהמ"ש העליון והתוצאה היא שהסדרי טיעון כמעט תמיד מתקבלים.

היו"ר דורנר:

אני זוכרת לפחות מקרה אחד או שניים שלא תמכתי בהסדר.

יהושע למברגר:

התביעה בד"כ תומכים בערעור. התביעה כפופה להסדרי הטיעון.

אפרת שוהם:

התחום שאני עוסקת בו הוא יותר מה קורה לאחר המאסר, תחום של שילוב אסירים משוחררים בקהילה, לגבי אלו הייתי רוצה לראות מחקרים. אני מתחברת להצעה לחשוב על שיטות נוספות גם לענישה וגם לבחון דרכים נוספות לשיקום, הכרוכים בהוצאה נוספת.

היו"ר דורנר:

השיקום זה גם מניעה הרי.

אורן גזל:

זה לא בהכרח הוצאה נוספת, כי אם זה על חשבון המאסר, זה יכול להיות העברת תקציב.

אפרת שוהם:

תתעלמו מההערה לגבי התקציבים. אנו יודעים היום שתעסוקה לקראת סיום ריצוי המאסר משפרת את הסיכוי שהאסיר ישמור על אורח חיים נורמטיבי. כמובן יש להשקיע כסף בטיפול ושיקום, היום אנו עומדים בפני סגירת הוסטלים, הפרטתם, הרבה דברים שיעכבו שיקום בגלל משתנים כלכליים. אני הייתי רוצה לדבר לא רק על ענישה אלא על מה קורה לאחר השחרור.

דורנר:

יש קשר לדעתך לאפשרות שיקום לתקופה שהאדם מרצה?

אפשרת שוהם:

השאלה הגדולה היא מהי התקופה שפחות ממנה כבר לא משיגים את ההרתעה ומעבר לה זה רק מזיק. ממחקריי בשב"ס עלה שמאסר ארוך מעלה את המועדות, יש קשר ישיר בין תקופת המאסר לרצידיביזם. מעבר לתקופה מסוימת ככל שהמאסר מתארך עולה הסיכון לעבריינות חוזרת. אני לא יודעת בדיוק מה התקופה.

עניין צדק מאחה, קיבלתי תשובה בשולחן העגול שזה מפתה לעסוק בכך, אך אין משאבים להכניס זאת ולכן זה לא נעשה. בעיני היה חשוב שהועדה תאמר דעתה בעניין.

רחל גוטליב:

הרעיון של צדק מאחה הוכלל בהצעת חוק של משרד המשפטים.

אפרת שוהם:

אנו בודקים היום מועדות לאחר פיקוח אלקטרוני, בשטח אני שומעת דעות מנוגדות. אין תחושה שאנו חוקרים משהו, ממתנינים לתוצאות ועל בסיס התוצאות מכתיבים מדיניות. בארה"ב למשל יש גי פי אס וזה מצליח. דבר אחרון זה צדק אקטוארי. צדק אקטוארי מבוסס על מה האיש יעשה.

אורן גזל:

יש הערכות קליניות והערכות אקטואריות, שני סוגים של הערכות מסוכנות.

אפרת שוהם:

הנושא מטריד אותי, נושא הערכות המסוכנות בעיני זה הופך לאמת חקוקה בסלע של מסוכן או לא. לא ערכתי מחקר על כך אך מצאתי שביהמ"ש מתעלם מהערכת המסוכנות בעבירות בתוך המשפחה. אך בעברייני מין רואים שהערכת מסוכנות מאוד בולטת ולדעתי על הועדה להתייחס למשקל שביהמ"ש מייחס להערכות, בעיקר בשלב של גזר הדין ולא בשחרור בתוך 2/3 למרות שגם שם יש בעיות. למרות שגם שם יש בעיות.

באדי חסיסי:

התחושה היא שיש שני מסלולים אחד חקיקתי והשני היבט קרימינולוגי. אני אישית לא שייך לקבוצה המשפטית. הראיה שלי לגבי הועדה בשתי נקודות: האחת, יצירת בסיס נתונים לאומי על כל מה שקשור בפשיעה ועבריינות, מהמשטרה, השב"ס ומהלמ"ס, נתונים שניתן למצוא בהם ממצאים רבים לעניין הפשיעה בישראל. גם בשיטור, גם בשיקום ועוד.

הנגזרת של הדברים היא ליתן מעלה של עלות ותועלת בחלק מהמדיניות, כפי שציינה אפרת, המחקר שאנו מתחילים בו הוא לבדוק עלות מול תועלת בשיקום בשב"ס אך ניתן להרחיב זאת גם למשטרה. מדובר על תוכניות טיפול בשב"ס, אם יוצרים את התבנית הזו אפשר גם להעבירה לזירות אחרות. כשאסיר עובר חינוך ושיקום בודקים מה התועלת בכך. התועלת יכולה להיות שהאדם חזר לפשוע או לא, נעצר או לא, אם הוא עובד או לא, נישא או לא, אם ילדיו התדרדרו למערכות שיקום.

דורנר:

יש הרי דורות של פשיעה. תוכלו לומר מהו המאסר שפחות ממנו אין בו תועלת וודאית מבחינתכם ויותר ממנו יש תועלת?

רחל גוטליב:

הערת אגב מפריע לי שמגדירים תועלת לגבי ענישה. חגית שאלה אם העקרונות שנקבעו לגבי הבניית שיקול הדעת לא צריכים להשליך כאן. העיקרון המנחה בהבניית שיקול הדעת הוא הגמול, אז איזו בחינה של עלות-תועלת?

היו"ר דורנר:

זה ברור, אנו בשטח מסוים ניקח בחשבון נושאים. זה לא עניין טכני.

ודים גודון:

אם נניח בעבירת עוון אם נתת לו שנה או שלוש ואח"כ לא מצא עבודה, נכנס לביטוח לאומי וחזר לכלא אחרי 5 שנים ואם נתת לו שנה או עבודות שירות אז הוא מצא אח"כ עבודה ולא חזר לכלא, לדעתי יש לקחת זאת בחשבון.

דורנר:

שיהיה ברור. ניקח בחשבון אך יש לפעמים היבטים נוספים של גמול והוקעת המעשה, גם אם אין תועלת במאסר ממושך יש המון רמות התחלתיות שטיפול נכון היה מונע, אחד הדברים הכי קשים הוא איך לטפל בפשיעה. אנו לא נמציא את הגלגל כאן. רחל- אלו דברים שהם פשיטא וידועים לכולנו. המציאות מורכבת יותר לכן לא אהבתי את עונשי המוצא כי זה יפה רק בתיאוריה.

באדי חסיסי:

אלה שני היעדים לדעתי: בסיס הנתונים הלאומי שמרכזים כיום במשרד לביטחון פנים וכן בלמ"ס, ויש לתמוך במאמץ זה כי התחושה לי היא שהיוזמות מתרסקות כשאדם עובר תפקיד. אין לנו בסיס נתונים כזה. האדם כבר ככלא אני רק בודק אם זה טוב או לא. מיזוג וריכוז הנתונים במקום אחד יכול להיות יעד מרכזי בוועדה.

מרדכי קרמניצר:

ראשית, מצד המשפטנים יתרון הועדה יכול להיות אם היא תציע פתרונות המבוססים על מידע. לגבי פתרונות נוספים יש לברר על מה יש מידע, ומה שחסר ייתכן שיש ליזום איסוף מידע.

דורנר:

חשבתי שאנחנו צריכים לדאוג לאיסוף.

מרדכי קרמניצר:

בדיון שהיה במכון, היה רגע שבו הייתה שאלה כמה כסף הולך למחקר, בני בגין נדהם, איך ייתכן שהסכום מוגבל וקטן ומדוע אי אפשר להגדילו. אני רוצה להוסיף לעניין הועדה- אנו אמורים להיות מונחים ע"י עקרונות חוקתיים, כיצד למנוע כליאה שלא לצורך. פעם אחת לא לשלוח למאסר כלל ואם כבר נשלח לא לשלוח לתקופה מעל לדרוש. לדעתי זה הנושא המרכזי. דבר נוסף הוא כיצד מונעים חקיקה פופוליסטית בתחום זה. השאלה היא האם אנו יודעים איך הדברים פועלים בחו"ל, האם יש שיטות ששומעים מומחים, סדר יום עמוס פחות. שאלת הפרוצדורה בדיון בוועדה יכולה להיות חשובה.

אחד הדברים החשובים הוא לראות את הפרוצדורה בוועדה. לא יהיה מנוס מלהתייחס לסוגים שונים של עבירות, יש דברים היפים לסוג אחד של עבירות אך לא לסוג אחר.

דורנר:

בוודאי יש טיפול שונה בעבירות מין, סמים וכו'.

מרדכי קרמניצר:

לעניין צדק אקטוארי, הערכת מסוכנות, יש עבריינים שהמערכת התייאשה מהם. כשמנסים להבין למה האיש קיבל עונש כ"כ חמור. השופט החליט שהאיש אבוד ולכן שולחים אותו לכלא לזמן ממושך, לסגור אותו בכלא ולזרוק את המפתחות. לא תמיד זה מנוסח כמסוכנות מובהקת והשאלה הנשאלת היא האם יש מחקר על אמות מידה לנושא, האם יש נתונים על כך. מתי נכון למערכת לוותר ולהתייאש ממישהו.

היו"ר דורנר:

אצל האמריקאים- שלוש פסילות ואתה בחוץ.

אפרת שוהם:

בטקסס כשעברין מין מסיים לרצות עונש, לא מורחקים לנצח, אני בדקתי אתמול באינטרנט. מתוך 250 שהורחקו, רק 3 אולי השתחררו בשנה הקרובה. לקנדים יש שאלון המדרג רמת מסוכנות. יש שם משהו דומה.

מרדכי קרמניצר:

שווה להסתכל על זה, זה שאנו לא מדברים על קטגוריה כזו זה לא אומר שאינה קיימת בפועל בענישה. השאלה היא האם לשופט שמסווג אדם בקטגוריה זו יש את הכלים הכי טובים להגיע למסקנה זו. ייתכן שלא.

חגית לרנאו:

השאלה אם זו קטגוריה של ענישה או של כליאת- מנע. כך או כך זה בעייתי אך קטגוריית ענישה בעייתית יותר כי צופים היום מה יהיה עימו בעתיד.

דורנר:

יש תופעה רווחת של סוג ענישה כזו בארץ. לי לא היה מקרה אחד שהתייאשתי ממישהו, ולכן שלחתי אותו למאסר ממושך. אני אולי אופטימית אך ייתכן שאני טועה.

אורן גזל:

היום החוק כבר לא מאפשר את זה, למען הרחקה מן הציבור מותרת רק חריגה מוגבלת מרמת הענישה ההולמת. כך שלפי תיקון 113 לא אמורים יותר לקרות מקרים ש"זורקים את המפתחות".

דורנר:

אני לא יודעת, אם אדם שפורץ דרך קבע, פעם חמישית, האם את מכירה מקרים ששולחים אותו לעשרים שנות מאסר?

אורן גזל:

לא, מה פתאום.

עופרה קלינגר:

אין מקרים כאלה, מקבלים עונשים טיפה יותר חמורים אך לא כך. לדעתי הענישה בארץ לא מחמירה.

רביד דקל:

אלה כנראה מקרים שנמצאים בערכאות הנמוכות, הרצון להרחיקם מהחברה. יש קבוצות של רצידיביסטים שהרצון היה להרחיק אותם מעבר לשיקול הגמול.

היו"ר דורנר:

יש עניין של מידתיות. נעזוב את זה.

מרדכי קרמניצר:

נקודה אחרונה, אנו אמורים לעסוק בצמצום העבריינות וכשמסתכלים עליהם מבחינת דמוגרפיה רואים שזה לא דבר נייטרלי, האם לא צריך להסתכל על התופעה מנקודת מבט של אוכלוסיות, קבוצות.

דורנר:

זה כמו הדוגמא שנתתי שיש עבריינות בקרב תושבי שכונה בבאר שבע, שכונה ג ו-ד' או בקרב האוכלוסיה הערבית. כך גם בארה"ב בקרב השחורים. אם תופסים התפתחות התחלתית בקהילות זה רצוי. לכן עניין ביהמ"ש הקהילתיים יכול להיות מצוין דווקא בקהילות כאלה.

עופרה קלינגר:

בעיני המאסר הוא עונש יקר, לעולם העלות תהיה גבוהה. גם לעברייין זה עולה המון, זה, מנתק אותו מהחיים הקודמים שלו מהמשפחה ומהעבודה. לדעתי יהיה חבל אם הועדה תתמקד במאסר ככלי ענישה. כל המחקר שמדברים עליו, מטרתו לדעת במה נכון יותר לנו להשקיע. כלומר אנו משקיעים בכך או בכך, מה הכי נכון. הניפוי הראשוני העלה שיש כל מיני תוכניות שהם זהות. לדעתי אין לחפש בתוך שב"ס, לעיתים שב"ס עושה עבודה שאחרים לא, למשל גמילה מסמים בתוך הכלא, יש לכך הצלחות, אם הם מתגייסים לתהליך שנים אח"כ הם ממשיכים לבוא למפגשים שלנו כי זה חשוב להם. אבל צריך תקופת מאסר ארוכה דיה לשם כך, אך לא מופרזת, לא ניתן להשאיר אח"כ בכלא שיבוא במגע עם אסירים.

דורנר:

את כל זה התביעה, המדינה והשופטים צריכים לדעת. נניח שעליי לשלוח מישהו לכלא, אילו היו אומרים לי שיש לו בעיית סמים לא ניתן לו תקופה ארוכה סתם, אך תקופה מסוימת היא רלוונטית, שופט ייקח בחשבון ככלי, כמובן יעשה התאמות.

עופרה קלינגר:

זה לא מגיע כי אנו לא יכולים להיות חלק מתהליך קביעת הענישה, ביהמ"ש שיחליט מה שיחליט.

אורן גזל:

התביעה יכולה להיות חלק.

יהושע למברגר:

דווקא בערעור הדבר עולה, אדם כבר כלא ואז יש כבר תסקיר וזה עולה.

דורנר:

אם יש ערעור והעונש סביר אני לא אתחיל לטפל שוב בענישה שלו. זה לא עובד כך.

עופרה קלינגר:

בגלל זה אני שואלת עצמי לשם מה קבעו את הכלי של תסקיר מאסר. יש לראות מה האיש עשה קודם ומה הרקע שלו ולומר לביהמ"ש מה לעשות. המידע של מה אנו עושים גלוי לכל, מי שרוצה לדעת יודע. דיברו על חלופות לכליאה, יש בעיה גדולה כיון שיש לנו עבודות שירות שנותנות עונש של עבודה תחת מאסר. אנו לא יודעים מה קורה כשמסיימים את העבודה, מאחורי צ' אין לנו מושג. יתרון המאסר הוא שהוא העונש הכי אכזרי. יודעים שהאיש בכלא והוא לא מבצע עבירות בתוך הכלא, זה לא נכון לגבי חלופות הכליאה ולכן הן רעועות לדעתי.

דורנר:

למה, את השופט אזר תכננו לרצוח מהכלא.

עופרה קלינגר:

נכון אך זה חריג ולא הכלל. יש עבירות בתוך הכלא אך זה לא הרוב, כעקרון הקהילה מאוד מוגנת. בחלופות הכליאה הן פתוחות, אין פיקוח בד"כ, אלא אם כן יש פורץ עם איזוק אלקטרוני ופרץ בנק ועלו על כך. לעניין בימ"ש קהילתיים, יש ענישה קהילתית המופיעה בחוק האנגלי, לשופט יש סל אפשרויות, הכוללות איזוק אלקטרוני גמילה בקהילה, תוכניות למניעת אלימות. יש 12 משאבים כאלה, כשאדם עם איזוק אז יודעים שיתייצב במקום שאמרו לו. אם לא התייצב, ביהמ"ש יגזור דינו מחדש. זה עניין מסובך כי מישהו צריך למפות את גורמי העבריינות של האדם, לבדוק את נקודות החולשה שלו, למשל מישהו מעורב בקטטות במשחקי כדורגל אסור לו להיכנס לפאב או למגרש כדורגל, אך זה כי יודעים איפה הוא בשל הגי. פי. אס. זה משמר את היכולת ללכת לעבוד, ללמוד.

הפיקוח הוא לב העניין. כל העונשים האלה אין עליהם פיקוח. אנו מנסים לבדוק מה אפשר לעשות כדי שמי שאזוק יידע שברגע שהוא סרח קורה לו משהו. אם הם יודעים שהם יוצאים לקיוסק, נרשמת לו יציאה. זה לא מרתיע. הצענו הפסקה מנהלית אך זה מורכב, מי יעשה לו שימוע, איך יתפסו אותו ומי יביא אותו וכו'. על כל הדברים הפרקטיים ההצעות נופלות. אח"כ שיגלו שאם הם אומרים שיש תקלה טכנית כי היה בממ"ד אז כולם יאמרו זאת. לכן נוצר מצב שבהתחלה אנו חזקים אך לא בהמשך, כי ברגע שמישהו אומר משהו, למשל טענו שהאיזוק לא אמין, אני אמרתי שהייתי בבית, אתה אמרת שלא, שלחנו טכנאי והבאנו חו"ד המומחה שהאזיק אמין- אין מה לעשות עם זה כי ביהמ"ש יעדיף תמיד את התפיסה שגם אם יצא לחצי שעה, מניין לנו שהוא ביצע

עבירה בזמן זה? אז מחזירים אותם לאיזוק האלקטרוני. לכן אם יש ערך בעניין הזה יש צורך בחלופות יעילות, שיש להן מהות.

דיברו על טיפול בכלא מול טיפול בחוץ. לדעתי אין כמעט טיפול מחוץ לכלא, יותר ויותר אנשים עם הפרעות נפשיות מגיעים אלינו, אנשים שמגיעים אלינו נעצרים ואומרים שהיו מטופלים בטיפול תרופתי כלשהו במסגרת כלשהי, המסגרת נסגרה וכעת הוא חזר לפשוע, וחוזר למעצר לדעתי הם לא צריכים להיות במעצר.

דורנר:

אם היה אדם מטופל בחוץ, לא היה חוזר לכלא. הטיפול בכלא יותר יקר.

עופרה קלינגר:

דבר נוסף, ביקשתם נתונים על מה אנו עושים, ברגע שמישהו במאסר אנו מלמדים אותו קרוא וכתוב, למשל, אנשים אצלנו מסיימים תואר, אנו משקיעים בהשכלה ובטיפול. ואז מגיע שלב להחליט אם האיש משתחרר ברישיון ואם כן- לאן הוא הולך, בד"כ אין לו לאן ללכת. אנו משקיעים רבות בתעסוקה ומכשירים מישהו מקצועית, אך יש בעיה להסכים להעסיק לאחר השחרור. ברגע שנותנים למישהו הכשרה מקצועית וקשה גם ככה למצוא מעסיק שיהיה מוכן לכך, למה שימשיכו להעסיק גם אחרי השחרור. יש רצף טיפולי שנפסק.

לגבי שחרור מוקדם יש מתנגדים בעיקר עברייני מין, אני סבורה שאם אדם משתחרר בפיקוח עדיף לנו מאשר שייצא החוצה. --- יום אחד האיש יצא החוצה, לא היה לו לאן ללכת, זה הדבר הכי גרוע מבחינתו. שווה לעסוק גם במדיניות השחרור.

לגבי איזוק אלקטרוני, אנו חשבנו במסגרת ועדה לאיזוק אלקטרוני שעסקה בכך, לומר שאם אדם מתאים לכך יכול להיות שנקצר לו את תקופת המאסר. אם תקופה מסוימת הוא החזיק מעמד למרות הקושי ויודעים שהלך למקום העבודה המיועד אז גם הוא מרוויח וגם אנו מרוויחים כי יש יציאה מדורגת לקהילה. לכן לדעתי יש גם לדבר על אופציות ענישה רחבות יותר.

היו"ר דורנר:

האמצעים הם דלים, יש לחשוב על אמצעים אחרים.

אורן גזל:

אני רוצה להיות פרוצדורליסט. עלו כאן מספר אמצעי ענישה, אין שום סיכוי שבועדה הזו נוכל לעסוק בכל הנושאים שעלו כאן. נראה לי שיש להגדיר מראש מה התוצר הרצוי, לדעתי זה אמור להיות החלטת מדיניות ממשלתית אך שלא תרד לרזולוציה של אילו אמצעים, של צדק מאחז וכו' כי כל אחד הוא נושא לוועדה בפני עצמה שתציע הצעת חוק. מה צריכה הממשלה לעשות כשמציעים החמרה בעונשי מקסימום, מינימום, מטרות השימוש במאסר, שימוש בקנסות ברמה של עקרונות כי רזולוציה נמוכה מזה אני חושש שלא נגיע לשום דו"ח רציני.

אפשר להגדיר את השיקום אך לא לומר אילו תוכניות טיפול צריך לבצע, מחקר זה כ"ף, אך גם אם יהיה תקציב למחקר, לא נוכל לקבוע מדיניות על בסיס מחקר או שניים.

היו"ר דורנר:

אפשר מחקר יותר מצומצם. לדעתי חקיקה היא הכי מסובכת אך אולי נגיע לזה, זה לא יהיה אסון אם נציע זאת. בימי"ש קהילתי גם לא צריך חקיקה.

ודים גודון:

אתה מציע לטפל במספר דברים כדי לא להתברבר. מצד שני אם בוחרים לבחור במספר מצומצם, איך נבחר את הדברים המצומצמים? איך נדע מה יכול להשפיע בצורה הטובה ביותר? האם צריך לטפל בשיקום בכלא או בחוץ כדי שאנשים ייצאו מהר יותר ואז התועלת גבוהה יותר.

אורן גזל:

מנדט הועדה מורכב משניים: מדיניות ענישה והטיפול בעבריינים.

דורנר:

חבל להיצמד, אנו צריכים משהו מעשי בזמן סביר. זו הזדמנות של פעם בחיים ויש לנצל אותה. נחפש את דרך המלך.

באדי חסייסי:

אם ניזום מאגר נתונים, מחקר זה לא כ"ף אלא עובדות.

אורן גזל:

חקיקה זה לא כזה מסובך אך גם אז צריך להיות החלטה ממוקדת, לא לכתוב חוק 20-30 סעיפים על בימ"ש טיפולי, עוד 20 על איזוק אלקטרוני.

חגית לרנאו:

יש דברים טריוויאליים אצלנו שבחוץ הם לא. נגיד במסדרון המחוקק. לדוגמה הסכמה נגד החמרה, יש לומר זאת, כי זה לא טריוויאלי בחוץ.

רביד דקל:

יש להציע אלטרנטיבה.

יהושע למברגר:

מדיניות החמרה או לא בענישה, תלוי מה האלטרנטיבות.

היו"ר דורנר:

אולי בישיבה הבאה נזמין מישהו. אם חשוב לכם תכתבו כל אחד לאורך וניקח זאת בחשבון. אנו נעסוק בבימ"ש קהילתיים, בשיקום. אנו עוד לא נסכם במה נעסוק. אם מישהו רוצה משהו ספציפי שיאמר ויציע גם מי ייתן לנו את זה. בעוד ישיבה או שניים נהיה יותר חכמים.

ודים גודון:

למה שנעסוק בבימ"ש קהילתיים ולא במשהו אחר?

רחל גוטליב:

אורך הציע רשימת נושאים שהתחברתי אליהם. אולי שאורך יפיץ תשתית ונגיב על זה. אולי לפחות לגבי המחקרים של השפעת המאסר שחגית דיברה עליהם.

אורן גזל:

מהי תדירות הפגישות?

היו"ר דורנר:

אי אפשר לקבוע עכשיו, תלוי מה יהיה החומר וגם חסרים אנשים, המשטרה, משרד הרווחה.